

De ijzeren loonwet van Naomi Wolf

Het stellen van schoonheidseisen aan vrouwen op de arbeidsmarkt drukt het reële loon van vrouwen onder hun arbeidsproductiviteit. Vrouwen versterken dit proces door te investeren in de verfraaiing van hun uiterlijk.

Onlangs is in Nederland de vertaling verschenen van het boek van Naomi Wolf, *The beauty myth*, onder de titel *De zoete leugen of de mythe van de schoonheid*¹. De schrijfster legt in een levendige stijl bloot op welke wijze vrouwen in onze dynamische samenleving worden uitgebuit. Ik beperk mij tot het hanteren van de schoonheid als beroepskwalificatie en de consequenties daarvan voor de arbeidsmarkt. Wolf stelt vast dat hoe dichter vrouwen bij de macht komen, hoe meer ze zich om hun uiterlijk moeten bekommeren. Het boek werpt in het bijzonder de hypothese op dat de schoonheidseisen, die aan vrouwen in het arbeidsproces worden gesteld, een ordinaire

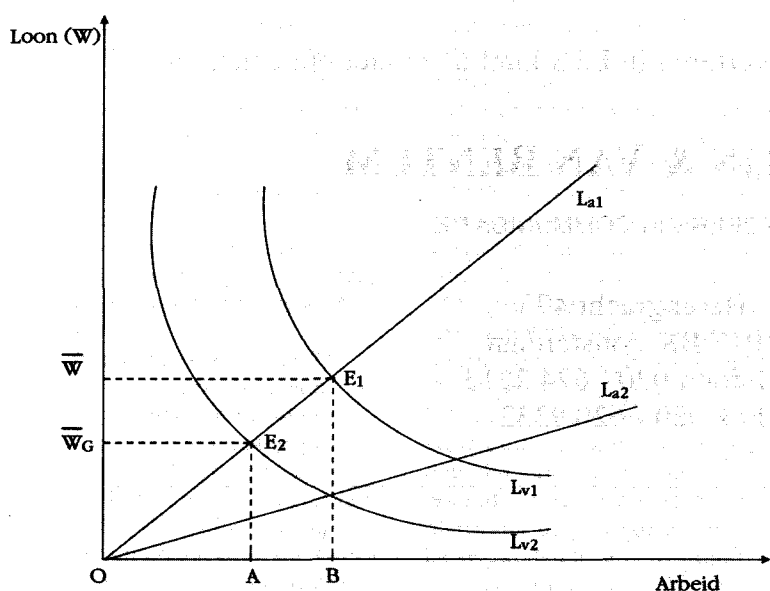
marxistische achtergrond hebben. Het gaat er slechts om blijvend te bewerkstelligen dat vrouwen belangrijk beneden hun produktiviteit worden beloond. Deze gedachte is de moeite van een nadere analyse waard, niet alleen omdat feitelijk nog steeds sprake is van onderbetaling, maar ook omdat het blootleggen van dit mechanisme wellicht tot correctie leidt. Daartoe dient uiteraard eerst duidelijk te worden gemaakt dat het idee tenminste een kern van juistheid bevat. Gemakshalve zal ik ervan uitgaan dat vrouwen voor wat betreft hun fysieke schoonheid vooral op hun gewicht worden beoordeeld. Hoe zwaarder ze zijn, hoe minder aan-

trekkelijk ze worden geacht. De ratio van deze attitude is dat het reële loon structureel beneden de arbeidsproductiviteit kan worden gebracht. Ik zal laten zien dat dit inderdaad het geval is door de economische theorie op een eenvoudige wijze toe te passen.

De arbeidsmarkt

Laten we uitgaan van de situatie dat op de arbeidsmarkt voor vrouwen op globale wijze het loon tot stand komt door vraag en aanbod, zonder dat de werkgevers letten op het gewicht van de werkneemsters. Neem aan dat het loon tot stand komt op een niveau dat overeenkomt met de grensproductiviteit van de arbeid. Het loon bedraagt $\bar{W}$ en de werkgelegenheid OB^2 . Thans voeren we de veronderstelling in dat de vraag naar arbeid niet alleen afhangt van het loon, maar ook van het gewicht van de werkneemsters. Hoe hoger het gewicht van de vrouwen, hoe geringer de vraag naar hun arbeid. De keuze van een bepaald gewicht impliceert een verschuiving van de collectieve vraagcurve voor arbeid naar links. Neem aan dat de werkgevers in de positie zijn het aanvaardbare gewicht G te kiezen, zodat iedere vrouw met een gewicht groter dan G van insider op de markt, *outsider* wordt. Het reële loon daalt van $\bar{W}$ tot $\bar{W}_G$ en de werkgelegenheid van OB tot OA . De vrouwen worden niet langer beloond overeenkomstig hun produktiviteit, maar op basis van hun gewicht dat geacht wordt te corresponderen met hun uiterlijk schoon. In figuur 1 is deze situatie weergegeven, voor het geval van een Cobb-Douglas vraagfunctie en een aanbodfunctie met constante elasticiteit gelijk aan 1. Het fysieke grensproduct van de arbeid van de vrouwen ligt boven het reële loon $\bar{W}_G$, zodat de werkgevers een voor hen voordelig verdelingseffect hebben bewerkstelligd. Maar hier blijft het niet bij. De vrouwen die bij de keuze G van het aanvaardbare gewicht nog aan het werk zijn, hebben de neiging extra aandacht aan hun uiterlijk en derhalve aan hun gewicht te schenken vanwe-

Figuur 1. Vraag en aanbod van (mooie) vrouwen op de arbeidsmarkt

1. Naomi Wolf, *De zoete leugen of de mythe van de schoonheid*, Amber, Amsterdam, 1991.

2. Met het oog op de flexibiliteit van het betoog, laat ik in het midden of er volledige werkgelegenheid op de arbeidsmarkt voor vrouwen is.

ge de dreiging de volgende keer aan de beurt te zijn. Zij besteden een deel van het inkomen aan het voorkomen van hun uitstoting en in deze zin betalen zij een prijs voor werkgelegenheid. De vrouwen die reeds zijn uitgeschakeld gaan zich in allerlei bochten wringen om weer op het aanvaardbare gewicht G te komen. Zij investeren daartoe een fractie λ van hun inkomen of uitkering. Daardoor wordt bereikt dat de collectieve aanbodcurve naar rechts verschuift totdat deze de collectieve vraagcurve L_{v2} snijdt, zodat de werkgelegenheid is hersteld tot OB . Het reële loon voor alle vrouwen is door dit mechanisme nog verder omlaag gedrukt.

Als we vervolgens aannemen dat er nog meer vrouwen kunnen en willen toetreden tot de arbeidsmarkt, dan bewerkstelligen vrouwen die kans zien hun gewicht op het juiste peil te brengen een verdere verschuiving van de collectieve aanbodcurve naar rechts. De werkgelegenheid neemt toe en het reële loon daalt verder. De werkgevers zitten volgens deze redenering in een comfortabele positie. Zelfs indien sprake is van een groeiende economie, zodat de vraag naar arbeid autonoom stijgt, blijft het reële loon laag, zolang de ondernemers hun eisen met betrekking tot het gewicht van de werknemers op het juiste moment aanpassen. Denkbaar is ook dat de dynamiek een zo sterke vraag naar arbeid van vrouwen oproept, dat bij de vigerende gewichtseisen niet voldoende vrouwen de noodzakelijke investeringen kunnen of willen opbrengen. In dat geval behoeven de ondernemers hun gewichtseisen slechts iets te versoepelen, zodat de schoonheidskosten voor de vrouwen lager zijn, maar ook het reële loon voor alle vrouwen onder druk komt. Deze uitwerking van de gedachte van Naomi Wolf levert een uitbuitingsschema à la Marx op dat nog dieper insnijdt dan zij voor mogelijk houdt.

Verfijningen

Tot zover is een globaal, macro-economisch betoog gehouden. Als thans naar het micro-economisch gedrag wordt gekeken, is niet zozeer de vraag of de ondernemers bewust een gewicht van zestig kilo per dame kiezen om het reële loon omlaag te brengen. Evenmin is de vraag of de dames bewust aan de lijn doen en ingrijpende operaties ondergaan om aan de slag te blijven of te komen.

Van belang is slechts de vraag of het feitelijk handelen en de uitkomst daarvan verenigbaar zijn met de hypothese dat de werkgevers de reële lonen van de werknemers sturen door de optimale keuze van het lichaamsgewicht van de vrouwen. Volgens het eenvoudige neoklassieke schema wordt de individuele vraag naar arbeid bepaald door de waarde van het fysieke grensproduct. De gelijkstelling van loon en grensopbrengst in het evenwicht impliceert een situatie van volkomen concurrentie, zodat de individuele werkgever geen machtspositie inneemt.

De situatie dat de werkgever zich mede laat leiden door het gewicht van het vrouwelijke personeel houdt in dat sprake is van een machtspositie. Hierdoor wordt ook op microniveau het loon beneden de arbeidsproductiviteit gedrukt. Uit een oogpunt van informatie doet zich nog het voordeel voor dat het gewicht beter kan worden gesignaleerd dan de arbeidsprestatie. De ondernemer is in de positie om of een afwijkend gewicht te 'straffen' met een lager loon dan met de produktiviteit overeenkomt of om de werkgelegenheid te weigeren en deze aan te bieden aan iemand met het juiste gewicht. Voor de individuele werknemer wordt de eenvoudige afweging van vrije tijd en reëel inkomen bij het aanbieden van arbeid, gecompliceerd door de investering in het handhaven of bewerkstelligen van het juiste gewicht. De besteding wordt voortgezet totdat het grensnut van de arbeid gelijk is aan de grenskosten ervan. Daar vrouwen erg veel investeren in hun uiterlijk en hun gewicht, lijkt te moeten worden geconcludeerd dat blijkbaar aan het deelnemen aan het arbeidsproces een hoog nut wordt toegekend. Deze conclusie kan alleen worden vermeden, indien het verfraaien van het uiterlijk ook rechtstreeks nut afwerpt en derhalve de welvaart van het subject, dat de bestedingen doet, verhoogt. Hier gaat het om de gedaante van de nutsfunctie en de econometrische specificatie ervan. De veronderstelling lijkt gerechtvaardigd dat althans een deel van het schoonheidsbudget wordt besteed met het oog op een plaats op de arbeidsmarkt en het verwerven van een suboptimaal loon. De paradox is dat het collectieve effect van het individuele gedrag bestaat uit een lager reëel loon, naarmate de individuele bestedingen voor schoonheid toenemen.

Conclusie

Naomi Wolf heeft meer gelijk dan ze denkt. Vrouwen worden op de arbeidsmarkt bij de neus genomen door ze min of meer te dwingen veel geld uit te geven aan hun uiterlijk. Er wordt een leger van outsiders gecreëerd, waardoor het reële loon naar beneden wordt gedrukt. De reactie van vrouwen versterkt dit proces, ook al kopen zij daardoor hun werkgelegenheid. Mijn naam vormt een handicap, anders zou ik het boek van Naomi Wolf ter lezing aanbevelen.

A. Heertje

De auteur is hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam.